

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

พระรถ-เมรี เป็นชื่อของพระและนางคู่หนึ่งในวรรณคดีไทยซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีเช่นเดียวกับ พระราม-นางสีดา พระสมุทโฆษ-นางพินทุมตี พระอุณรุท-นางอุษา ท้าวปราจิณ-นางอรพิม และ พระสุชน-นางมโนห์รา กวีบางท่านเมื่อต้องการพรรณนาความเศร้าโศกที่เกิดจากการพลัดพรากจากคนรักก็อ้างชื่อและเรื่องราวของพระรถ-นางเมรี ในการเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งถึงความเศร้าโศกนั้น ดังในโคลงบทหนึ่งใน นิราศหริภุชไชย ที่ว่า

กึ่งขาลีนิราศร้าง	รุดเสวน
หวานหวานในดินแดน	ค่าน้ำ
นางยักษ์ผูกพันเวร	มรโมค วันนนา
อันพิพัตคนองซ่า	เรงรายระเทะหน

ฉบับหอพระสมุด¹

เรื่อง พระรถ-เมรี นี้เชื่อกันว่าเป็นอดีตชาติของพระสุชน-มโนห์รา ซึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมาก ดังที่มีการเล่นละครเรื่องพระรถ-เมรี คู่กับเรื่อง พระสุชน-มโนห์รา มาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว พระรถ-เมรี ที่เป็นเรื่องเล่านี้คงประทับใจคนไทยมากจนเชื่อกันว่าสถานที่บางแห่งในเรื่องเป็นสถานที่

¹ประเสริฐ ณ นคร, สอเทียบกับต้นฉบับเชียงใหม่ โคลงนิราศหริภุชไชย พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร : กองการสังคีต กรมศิลปากร, 2516) ฉบับเชียงใหม่ว่า

กึ่งวีนิราศร้าง	รุดเสวน
หวานหวานในดินแดน	ค่าน้ำ
นางยักษ์ผูกพันเวร	มรโมค วันนัน
อันพิพัตคนองซ่า	เรงรายระเทะหน.

จริง เช่นเมืองพระรถ ที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี เป็นต้น พระรถ-เมรี ในรูปของชาคกมีชื่อว่า รถเสนชาคก แต่งขึ้นในราว พ.ศ. 2000 - 2200 ส่วนฉบับลายลักษณ์ที่เป็นร้อยกรองสำนวนเก่าที่สุดคือกาพย์ขับไม้เรื่อง พระรถ ซึ่งเชื่อกันว่าแต่งสมัยอยุธยา ในสมัยรัตนโกสินทร์ มีกลอนบทละครเรื่อง พระรถ-เมรี สำนวนของนายบุศย์ ซึ่งเป็นสำนวนที่สมบูรณ์และแพร่หลายมากที่สุด ยังมีวรรณกรรมร้อยกรองเรื่อง พระรถ-เมรี ที่เป็นสมุดไทยอยู่หอสมุดแห่งชาติอีกจำนวนหนึ่ง แต่ไม่มีสำนวนใดสมบูรณ์เลย และยังไม่เคยใครศึกษาอย่างละเอียดมาก่อน นอกจากที่ นิยะดา สาริกภูติ ได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ว่า "ในจำนวนชาคกทั้ง 21 เรื่อง ซึ่งเป็นที่มาของวรรณกรรมร้อยกรองทั้ง 63 สำนวนนั้น เรื่องที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือ รถเสนชาคก คงจะเห็นได้ว่าเป็นต้นเค้าของร้อยกรองสำนวนต่าง ๆ ถึง 12 สำนวน"¹

ปัญญาสชาคกนั้นเป็นแหล่งกำเนิดของวรรณกรรมไทยจำนวนมากดังที่ชนิต-อู่โพธิ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของปัญญาสชาคกไว้ในหนังสือนิทานวรรณคดี ว่า

นิทานวรรณคดี คือ นิทานเรื่องต่าง ๆ เช่น นิทานพื้นเมืองและชาคกเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะ คือ จำพวกที่เรียกกันว่าปัญญาสชาคก ซึ่งเป็นเสมือนเส้นโลหิตที่แล่นไปทั่วสรรพางค์แห่งวรรณคดีไทยของเรา เพราะเรื่องชาคกหรือนิทานต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยอันสำคัญที่นักวรรณคดีของไทยใคร่นำเอามาคัดแปลงแต่งเป็นวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ขึ้น²

จากคำกล่าวข้างต้นเรื่อง พระรถ-เมรี ในเมืองไทยนั้นน่าจะมาจากรถเสนชาคก ในปัญญาสชาคกที่เป็นเรื่องพระรถ-เมรี ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด แต่เนื่องจากยังมีนิทานต่างชาติที่มีเค้าโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกับเรื่องพระรถ-เมรีของไทยอีกมากมายหลายสำนวน ดังเช่นที่ ดร. กิ่งแก้ว อัครดากร กล่าวไว้ในบทความ ชื่อ "แง่คิดจากนิทานเปรียบเทียบ แบบเรื่อง นางสิบสอง" ว่านิทานต่างชาติที่มีแบบเรื่องคล้ายคลึง

¹นิยะดา สาริกภูติ, "ปัญญาสชาคก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 28.

²ชนิต อู่โพธิ์, นิทานวรรณคดี (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพพร, 2508), หน้า 1.

กับเรื่อง พระรถ-เมรี ของไทยนั้นผู้รวบรวมพิมพ์แล้วไม่ต่ำกว่า 12 ส่วนวน โดยเฉพะจาก สานต์ล แคชเมียร์ และเบงกอล นอกจากนี้ยังพบที่ ลังกา กับ รัฐฉาน ในประเทศพม่าด้วย¹ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะศึกษาเรื่องที่มาและความแพร่หลายของเรื่อง พระรถ-เมรี ให้เห็นชัดเจน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเรื่อง พระรถ-เมรี ส่วนวนต่าง ๆ ในประเทศไทย ทั้งส่วนวนลายลักษณ์และมุขปาฐะ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง
2. เพื่อศึกษานิทานต่างชาติที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่อง พระรถ-เมรี ของไทย
3. เพื่อศึกษาให้เห็นถึงความแพร่หลายของเรื่อง พระรถ-เมรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง พระรถ-เมรี หรือนางสิบสอง รูปแบบและส่วนวนต่าง ๆ ในประเทศไทยและนิทานต่างชาติที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายคลึงกับพระรถ-เมรี ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
2. ศึกษาเรื่อง พระรถ-เมรี ส่วนวนต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความแพร่หลาย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กำหนดโครงร่างวิทยานิพนธ์
2. รวบรวมข้อมูล ได้แก่ นิทานเรื่องพระรถ-เมรี ของไทยส่วนวนต่าง ๆ ทั้งลายลักษณ์และมุขปาฐะ ร้อยแก้วและร้อยกรอง รวมทั้งนิทานต่างชาติที่มีเค้าโครงเรื่องคล้ายพระรถ-เมรี ด้วย
3. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เรียบเรียง พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นโดยนำเสนอเป็นบท ๆ

---

¹ กิ่งแก้ว อัทธากร, คติชนวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184 (หน่วยศึกษานิเทศก์ : กรมการฝึกหัดครู, 2519), หน้า 125.

4. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาเปรียบเทียบใช้ข้อมูลเท่าที่พบและใช้วรรณกรรมลายลักษณ์เฉพาะส่วนวนที่ปริวรรตแล้วเท่านั้น

แนวคิดสำคัญ

พระรถ-เมรี เป็นเรื่องที่แพร่หลายมากเรื่องหนึ่งและน่าจะเป็นเรื่องที่ไทยได้เค้าโครงเรื่องมาจากต่างประเทศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. วิทยานิพนธ์นี้จะเป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง พระรถ-เมรี ส่วนวนต่าง ๆ
2. คาดว่าจะสามารถสันนิษฐานถึงที่มาของเรื่อง พระรถ-เมรี ในประเทศไทยได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย